

Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite
Møte fredag den 14. desember 1951 kl. 12.45.

Formann: U t h e i m .

Av utenriks- og konstitusjonskomiteens medlemmer var følgende til stede: Erling Petersen (for Hambro), Klippenvåg, Lavik, Gjestebø, Selvik, Strøm, Haavardstad, Utheim, Natvig Pedersen, Kjøs, Hegna, Lothe, Wright og Vatnaland. – Sven Nielsen, Johan Wiik og Friis hadde forfall.

Dessuten møtte militærkomiteens medlemmer med unntak av Andersen, Fredriksfryd og Osland.

Av Regjeringens medlemmer møtte statsminister Torp, utenriksminister Lange, statsrådene Hauge og Langhelle.

Ennvidere møtte utenriksråd Skylstad, byråsjef Jacobsen og konsulent Daasnes.

Formannen: Dette møte er sammenkalt for at vi skal få en redegjørelse fra forsvarsministeren om forskjellige spørsmål, og jeg gir ordet til hr. statsråd Hauge.

Statsråd Hauge: Jeg har oppfattet situasjonen slik at jeg skal prøve å gi en supplerende redegjørelse i tillegg til den redegjørelse utenriksministeren ga her for noen dager siden. Det er vel da rimelig at jeg holder meg til de spørsmål som ble undergitt en særskilt behandling av forsvarsministrene i Rom. Det ble nemlig i Rom innført den praksis, at forsvarsministrene trådte sammen som en slags underkomite for å legge frem anbefalinger til Rådet i spørsmål som var av utpreget militær natur. Det var en fremgangsmåte som var nødvendig fordi Rådet selv nå er blitt så stort at det mange ganger ikke egner seg for en førstegangs og førstehånds behandling av saker som kommer fra de militære komiteene.

Når det gjelder selve bakgrunnen for disse militære spørsmål som jeg skal behandle, må jeg få lov å vise til det utenriksministeren sa her sist.

Det er kanskje riktig og hensiktsmessig at jeg prøver å gi et litt mer konkret inntrykk av det relative styrkeforhold mellom Sovjetsamveldet og Atlanterhavspaktens stater sett med en forsvarsministers øyne. Jeg har forstått utenriksministeren slik at han på det område ga en generell karakteristikk. Det er ikke heller mulig for meg å gå inn på alle detaljene, men jeg tror at det er svært viktig at de som skal behandle sakene, har så konkrete informasjonen som det kan forsvares å gi om det relative styrkeforhold.

Det ble lagt frem for Rådet i Rom for første gang vil jeg si, et gjennomarbeidet og konkret materiale til bedømmelse av styrkeforholdet mellom Øst og Vest. Et slikt materiale må da omfatte både det Sovjetsamveldet råder over – det vi *formoder* at Sovjetsamveldet råder over, for ingen vet det med sikkerhet – og det vi selv har å stille opp i øyeblikket. Ved gjennomgåelsen av dette er det om å gjøre at man holder klart for seg at oppstillingen selvfølgelig refererer seg til det man kan kalle Sovjetsamveldets *kapasitet* – for å si det slik – til å utføre militære

operasjoner *dersom* det bestemmer seg for det. Det ligger med andre ord i dette ingen vurdering av utenrikspolitisk natur, det er et forsøk på å anslå størrelsesordenen. Men situasjonen er jo nettopp den at en overveldende overvekt i størrelsesordenen skaper i seg selv en utenrikspolitisk risiko som det er vårt formål å eliminere.

Jeg tror jeg vil be om, når jeg skal nevne disse tallene, at vi ikke refererer dem.

.....

Dette er altså den bakgrunn som Rådet har drøftet spørsmålet om oppbyggingen av forsvaret på.

Det var lagt frem – det tror jeg er opplyst et par ganger her i komiteen – et forslag fra Det stående militære utvalg som ble tiltrådt av militærkomiteen, om hva de enkelte land burde prøve å bygge opp for at man skulle kunne nå frem til det som måtte ansees for å være et samlet minimumsforsvar. Dette forslaget om hvem som skal gjøre hva, hadde det stående militære utvalget satt opp på *militære indikasjoner*, det vil si, det hadde regnet med slike faktorer som årsklassenes størrelse, omfanget av stridsdyktige årsklasser, det hadde regnet med slike ting som det militære behov sammenholdt med mulighetene for og tiden for forsterkninger utenfra, det hadde regnet med en sådan ting som vår egen basepolitikk som jo innebærer at man fra norsk side helt ut utelukker organiseringen av styrker fra andre land på en permanent basis i Norge i fred. Det stående utvalg la fram et forslag hvis kvintessens, kan man si, var at Norge burde holde én divisjon eller tre brigader til enhver tid som en oppsatt styrke i fred, dessuten en styrke på ca. 250 fly (litt under) og at Norge burde øke sin flåte først og fremst med et meget betydelig antall minesveipere. Derneft antydde det at Norge etter 1954 skulle bygge også en Hunt-klasser-jager og dermed skaffe seg én eskortejager til. Det vanskeligste og det mest betydningsfulle av dette er nok, tror jeg, spørsmålet om den ene divisjon. På det punkt sa Standing Group en ting som det kanskje er riktig å referere her. Den sa at enten må Norge ut fra en militær vurdering prøve å organisere denne styrken selv, ellers må det overveie å la andre hjelpe seg med å skaffe denne styrken. Det er i og for seg en oppstilling av problemet, som fra en militær synsvinkel ikke er så lett å angripe, selvom den kan angripes ut fra andre synsvinkler. Litt av det samme får man naturligvis på de andre områder. Når det gjelder fly- og flåtestridskrefter, sier man, må Norge i den situasjon hvori det nå en gang er – fra Guds hånd lagt opp mot det land som nå representerer den militære trussel – prøve å ha et visst minstemål av stridskrefter. Alternativet vil da være enten at landet gjør det selv eller at vi gjør det i fellesskap.

Det vil være kjent for denne komiteen at Norge i sitt framlegg for 12-mannskomiteen har sagt at vi kan ikke makte å organisere alle de styrker som Det stående militære utvalg har foreslått at vi skal organisere. Saken kan ikke – har vi sagt – vurderes bare ut fra de begrensede kriterier som Standing Group har overveiet. Man må selvfølgelig ta de økonomiske og politiske synspunkter og – begrensninger i betraktning. Vårt forslag for 12-mannskomiteen gikk da ut på at vi skulle prøve å organisere 2/3 divisjon (2 brigader) som en stående styrke med 3

mobiliseringsdivisjoner bak, slik at det tilsammen ble 3 2/3 divisjon, -

at vi skulle prøve å organisere noe over 200 fly –

at vi skulle prøve å bygge opp vår flåte ikke i første rekke med minesveipere men med motortorpedobåter og heller konvertere hvalbåter og trålere som minesveipere.

Jeg vil gjerne komiteen skal være klar over at Det stående militære utvalg ikke har tenkt seg at dets forslag skulle ha en selvstendig plass i overveielserne; dets forslag var et militært oppspill til 12-mannskomiteen, slik at den skulle ha noe å holde seg til. – Det vil jeg gjerne si i all rettferdighets navn. – Noen måtte prøve å gjøre en begynnelse når man skulle fordele oppgavene og bestemme *hvem* som skulle gjøre *hva*. Så gjorde Standing Group et oppspill som er ufullkomment på mange måter, men som også i høy grad har bidratt til å gjøre diskusjonen i 12-mannskomiteen mere realistisk og fruktbringende.

Forsvarsministrene sa i Rom at det ikke kunne bli tale om at Rådet skulle gå inn på forslaget fra Det stående militære utvalget og Militærkomiteen før sakene hadde passert 12-mannskomiteen. Det forelå et militært oppspill. Rådet var enig og oversendte de militære vurderingene til 12-mannskomiteen samtidig som det sa at det ville vurdere saken på neste møte i Portugal, når det også forelå en uttalelse om de økonomiske og politiske hensyn. Mere gjorde man ikke med saken på møtet i Rom.

Kanskje det er verd å legge til at det var oppfatningen i Rom at etter at 12-mannskomiteen har kunnet legge frem forslag om de økonomiske rammene skulle de militære organer få adgang til å vurdere om de *militære* forslag som 12-mannskomiteen fylte ut sine rammer med, også tilfredsstillet det syn som paktens ordinære militære organer hadde på militære prioriteter. Med det samme 12-mannskomiteen har lagt frem sin innstilling, vil den gå til alle paktens organer på samme måte som den går til de enkelte land for at de kan begynne å studere spørsmålet om det innenfor de oppgatte rammer er disponert fornuftig og overensstemmende med det som har militær prioritet. Det har vært en del små rivninger mellom den militære gruppe som er knyttet til 12-mannskomiteen og paktens ordinære militære organer. Det stående militære utvalg har kanskje hatt en følelse av at det ble satt utenfor dette betydningsfulle arbeid etter at det hadde avgitt sitt foreløpige oppspill. Derfor ble det bestemt i Rom at så fort innstillingen forelå, skulle også de militære ordinære organer bearbeide den militære side av saken, men da innenfor de rammer som 12-mannskomiteen hadde lagt opp. Jeg tror det er en klok og god behandlingsmåte.

Det er også vel verd å nevne her at Rådet bestemte at så fort 12-mannskomiteens innstilling forelå, skulle den sendes til de enkelte medlemsland. Rådet oppfordret de enkelte medlemsland til uten å avvente den endelige behandling av saken, å sette i gang så mange av de tiltak som tok sikte på å nå målene i 1952, som de overhodet kunne. Rådet og alle paktorganer mener at det er så veldig viktig å øke den militære styrke innenfor utgangen av 1952 og de ser derfor meget nødig at dette oppbyggingsarbeid blir oppholdt av en behandling som vil gå inn i 1952. Det er en meget sterk oppfordring til regjeringene, dette rådsvedtaket, om å sette i gang oppbyggingsarbeidet så raskt som overhodet mulig. For vårt vedkommende må vi

jo da si at den proposisjon som vi har lagt frem og som Stortingets militærkomite har gitt sin tilslutning til, nettopp tar sikte på å imøtekomme dette hensyn. Det er ikke bare et pakthensyn, men i høyeste grad også et eget norsk hensyn.

Under møtet i Rom redegjorde general Eisenhower for den militære situasjon. Vi fikk en god del av det en kaller «pep-talk». Eisenhower overlot denne gang de militære utredninger til sin stabssjef, general Gruenther. Selv beveget han seg på det storpolitiske plan. Det var kanskje et inntrykk i Rådet at det var vel meget av politisk dosering fra øverstkommanderende til Rådet. Det ble sagt i korridorene at det var mere presidentkandidaten som talte enn generalen. Hans stabssjef Gruenther, ga en overmåte klar militær redegjørelse. De tall jeg ga, bygger i det store og hele på hans redegjørelse. Dessuten var Harriman der – jeg vet ikke om utenriksministeren redegjorde for det punkt – og ga et tørt og kjedelig referat fra det som hadde hendt i 12-mannskomiteen. Hans redegjørelse ble først god i det øyeblikk han la bort det som hans sekretær hadde skrevet for ham, og tok frem noe han selv hadde rablet ned under reisen til Rom. Der sa han ting som det lå en personlig overbevisning bak. Det gikk i hovedpunktene ut på at i grunnen var de fleste av finansministrene overbevist om at forsvarsoppgaven var løselig; våre resurser, vår viten, vår utviklingsgrad var så overlegen at vi skulle kunne makte denne oppgaven. Han mente også at vi skulle kunne makte den med en ekspanderende økonomi og uten å ødelegge noen av de fundamentale verdier som vi hadde maktet å skape. Så meget tror jeg kan sies om det som foregikk når det gjelder militære behov og spørsmålet om militære styrker fra de enkelte land.

Jeg vil si som en foreløpig oppsummering av mitt personlige inntrykk av det program som vi har lagt opp, at jeg tror det er et solid program som Norge kan stå på uten at vi behøver å si at vi prøver reelt eller formelt å unndra oss fellesskapets forpliktelser. Men når det gjelder omkostningene ved virkelig å gjennomføre et slikt program slik at det blir kvalitet i våre oppsetninger, så vil den økonomiske ramme alltid være et vurderingsspørsmål, og der kan jeg henvise til det jeg sa i Stortinget i den alminnelige redegjørelse.

I møtet av forsvarsministrene kom også opp spørsmålet om å oppnevne sjefen for Atlanterhavsflåten, Atlanterhavskommandoen. Det er en sak som har svært stor betydning for Norge. Allerede i Brussel ble det bestemt at det skulle oppnevnes to sjefer, en europeisk landsjef, så å si, Eisenhower, og flåtesjefen, hvor en da hadde tenkt på admiral Fletcher. Ulykkeligvis fikk jo den britiske regjering vanskeligheter i parlamentet med Churchill, og saken har senere vært fullstendig i vranglås. Sjefen er ikke oppnevnt, staben er ikke kommet i arbeid med planene på et konkret operativt grunnlag, det vil si at det som skulle være vårt sterke kort, og det som særlig skulle være det sterke kort i vår del av verden, nemlig sjø- og luftstridskreftene, er ikke blitt skikkelig organisert innenfor paktens ramme. Både den amerikanske og den britiske marine har vist en viss tilbakeholdenhet nettopp av den grunn. Dette er en sak som Regjeringen lenge har fulgt med stor oppmerksomhet. Vi hadde håpet at det nå skulle blitt klarhet over det i Rom. Det viste seg at den britiske regjering ennå ikke er beredt til å oppnevne en slik felles sjef. Det er klart at Churchill i dette spørsmålet har engasjert seg sterkt, og han er

hemmet naturligvis av sin opposisjon mot forslaget i den tid han satt som opposisjonens leder.

Vi reiste spørsmålet meget forsiktig og sa at det jo var bestemt for et år siden at denne sjefen skulle oppnevnes, men etterpå var saken nærmest forsvunnet; vi pekte på de ulemper dette medførte for pakten i sin alminnelighet og for oss i særdeleshet, og spurte om det kunne sies noe nytt. Til det svarte da den amerikanske forsvarsminister at de var rede til å oppnevne denne flåtesjefen øyeblikkelig, hvis Rådet vedtok det i dag, kunne han bli oppnevnt i morgen. Amerika var meget opptatt av å få ham oppnevnt, idet de sa at det jo var av avgjørende betydning bl.a. for Eisenhowers styrker i Europa at forsyningslinjene frem til ham blir sikret. Den britiske forsvarsminister – det var flyministeren som representerte Churchill – sa at han hadde instruks om å motsette seg både oppnevnelsen og det mandat som øverstkommanderende skulle ha etter det foreliggende forslag. Vi spurte da fra vår side når, hvor og hvordan man kunne vente at denne sak som var av så stor viktighet, ville bli løst, og hvordan behandlingen skulle skje. Etter det spørsmålet fikk vi den lengste og mest trykkende taushet som vi ennå har hatt på noe møte innenfor Atlanterhavspakten, hvor jeg har vært med. Det var absolutt stillhet i 3 minutter, ingen sa noe, hvorefter formannen sa at dette er jo også et svar. Det var en meget pussig situasjon, og jeg må si at jeg syntes oppriktig synd på briten, fordi det var helt tydelig at hele forsamlingens mishag og misbilligelse samlet seg i de øyekast han fikk. Det ble så gjort på den måte at Rådet vedtok både mandatet for flåtesjefen og at han skulle oppnevnes, men britene reserverte seg, og det ble derfor tilføyet at så snart den britiske reservasjon var fjernet, ville vedtaket tre i kraft uten videre rådsbehandling. Hvis vi skal gjøre et forsøk på å vurdere hvordan dette vil gå, så er det såmenn ikke så lett. Underhånden sa en målsmann for den britiske delegasjon til meg at hele den britiske administrasjon var overbevist om at sjefen burde oppnevnes, men den gamle herre var stri og ubøyelig. De mente derfor at skulle saken løses, måtte det komme en viss omformning av mandatet, slik at Churchill kunne se noen av sine synspunkter innrømmet og også ha noe å dekke seg bak rent politisk. Det er vel nå formodentlig hensikten at Churchill skal drøfte dette når han drar til Amerika. Amerikanerne vil være langt mindre åpne for slike tomanns-drøftinger enn den gang Churchill sist hadde makten. Det er i det hele meget tydelig at han vil komme til å møte megen motbør mot å avgjøre sakene på den gamle måten som han gjorde med Roosevelt. Men hvis den skal løses, er det klart at det må skje på den måte at det blir en viss omformning av mandatet, som kan lette Churchills regjerings tilslutning til ordningen. Hvis saken ikke er løst innen møte i Lisboa i februar, er jeg redd for at det i forholdet mellom Amerika og Storbritannia vil inntre en særdeles kjedelig situasjon.

Vi sa etterpå til britene at vi var meget kjed over at vi måtte reise spørsmålet. Den britiske administrasjon sa at sett ut fra deres synspunkt var det i grunnen bare bra at vi reiste det. De hadde ikke det minste imot det. – Så meget om den sak.

Den tredje sak som jeg gjerne vil nevne, er spørsmålet om fordelingen av ansvaret i krigstid mellom de nasjonale militære myndigheter og de allierte militære

sjefer. Det forelå fra Det stående militære utvalg og fra Atlanterhavspaktens militærkomite – altså de 12 militærsjefene – en anbefaling om prinsippene for en slik fordeling av ansvaret. Vi har her i komiteen i mange og lange møter drøftet de spørsmålene meget inngående. Jeg tror det har vært en nokså stor grad av enighet, man kan vel kanskje si det slik at den eneste som har tatt visse reservasjoner overfor de generelle synspunkter, har vært komiteens medlem, hr. Moseid.

Det forslag som ble lagt frem fra Standing Group's side bygget i det store og hele tatt på de prinsipper som vi hadde tenkt oss her i Norge på et tidlig tidspunkt. Jeg vil allikevel gjerne si et par ord om det.

Det er i dette forslaget til prinsipper for fordelingen av ansvaret mellom de nasjonale myndigheter og de allierte militære sjefer utformet både en del generelle prinsipper og en del mere spesielle prinsipper for styrker på landjorden, i luften og på sjøen. Det er pekt på 4 alminnelige prinsipper som jeg nesten tror jeg vil referere. Man må, sier man i papiret, bygge på følgende 4 alminnelige prinsipper:

Ethvert land bevarer under fellesforsvaret sin fulle suverenitet, og er derfor i siste hånd ansvarlig overfor sitt folk for forsvaret av sitt territorium, men suvereniteten må utøves slik at den kan befordre fellesforsvarets effektivitet.

For at de allierte militære sjefer skal kunne føre operasjonene til best mulig felles nytte, må det bli delegert til den myndighet fra de nasjonale autoriteter for lengere eller for en kortere tid.

De nasjonale territoriale sjefer må også bli gitt en slik myndighet innenfor det enkelte land at de blir i stand til å samarbeide med de militære sjefer om løsningene av oppgavene lokalt.

Det siste er følgende: Uenighet som måtte oppstå mellom nasjonale militære sjefer og allierte sjefer må løses gjennom drøftelser mellom den øverste militære sjef – altså i dette tilfelle Eisenhower – og den nasjonale myndighet. Hvis uenigheten ikke lar seg løse på denne måte, må den bli lagt frem for Atlanterhavspaktens råd til endelig avgjørelse innen det stående militære utvalg eller andre passende kommandokanaler.

Så kommer det en hel rekke utbroderinger av disse punktene, for landjorden, for luften og for sjøen.

Da vi fikk dette papiret, var vår reaksjon den at papiret i det store og hele bygger på de grunnsetninger som vi har tenkt oss, og som vi forøvrig har lagt frem i St.prp. nr. 20 – 1951, den gang det gjaldt opprettelse av felleskommandoen, og som komiteen og Stortinget da ga sin tilslutning til. Det var jo den gang vi hadde disse lange drøftelsene. Men vi fant allikevel at dokumentet ikke var mer enn 80 prosent fullført. Det manglet etter vårt skjønn for det første en klar definisjon av bestemmelsenens karakter, om det skulle være en konvensjon, som landene skulle tiltre som en konvensjon og behandle som en konvensjon i forhold til sine parlamenter, om det skulle være en prinsipperklæring som man vedtok på mere uformell basis i rådet. Vi syntes at papiret manglet en del i logisk stringens og oppbygging. Det var en viss uklarhet over et par av de grunnleggende definisjoner. Vi hadde dessuten det å ta hensyn til, at vi gjerne skulle se drøftelsene mellom admiral Brind på Voksenkollen og norske myndigheter ført et skritt videre før vi tok

endelig stilling til disse prinsipper. Norge er på mange måter i en særlig situasjon, og jeg kan kanskje karakterisere den særlige situasjon ved å si det slik: Vi er i en utsatt stilling, hele landet er på mange måter en frontlinje. Vi har få oppsatte styrker, og vil av den grunn alltid komme til å ha en viss svakhet over vår stående beredskap og være avhengig av raske overføringer. For å oppsummere det, vil jeg si at vi må av disse grunner understreke de allierte sjefers ansvar for forsvaret av hele vårt område meget sterkt og være beredt til å gi dem atskillig myndighet av den grunn i krig. Men samtidig vet vi jo at vi er meget ømfintlige på dette punkt. Vi har aldri vært vant til å være med i militærallianser eller militært samarbeid. Vi er meget engstelige overfor de forskjellige psykologiske og politiske sider av denne sak. Vi fant derfor at vi gjerne skulle se den mere spesielle utformning av dette i vår del av verden, før vi gikk videre med dokumentet. Derfor la vi fram et forslag, som jeg skal referere, som gikk ut på at Rådet i virkeligheten skulle utsette behandlingen av dette papiret i Rom: Rådet skulle billige at militærkomiteen, slik som den var bedt om tidligere, hadde laget et utkast til slike prinsipper om ansvarsfordeling. Rådet skulle gi Stedfortrederne i oppdrag å gå igjennom dokumentet med særlig sikte på de politiske og konstitusjonelle synspunkter som var involvert, og returnere det til den militære side med de rekommendasjoner som de hadde. Videre ville Rådet anbefale at diskusjonen mellom allierte sjefer og nasjonale myndigheter fortsatte på det grunnlag som var lagt til rette, uten noe opphold, slik at man så snart som mulig kunne klargjøre problemene rent regionalt, endelig skulle en fellesrapport fra Stedfortrederne og militærkomiteen bli lagt frem på neste møte. Ble det oppnådd enighet ved Stedfortredernes behandling, var det ikke nødvendig at saken kom frem til et nytt møte.

Det var vel ikke noen synderlig begeistring, skulle jeg tro, over dette norske forslag, men det ble tiltrådt av alle, og det ble Rådets endelige vedtak at man skulle forholde seg i samsvar med dette syn. Det som nu er skjedd, er at Stedfortrederne er begynt behandlingen av saken for et par dager siden. De har, så vidt jeg vet, også nedsatt et arbeidsutvalg som skal behandle sakens politiske og konstitusjonelle side, og til dette arbeidsutvalg vil ekspedisjonssjef Hiorthøy reise over fra Norge som en særlig sakkyndig i konstitusjonelle spørsmål. Vi påtok oss kanskje en bitte liten belastning ved å ta initiativet til denne mere omstendige behandling, men jeg trodde i all fall for mitt vedkommende at jeg opptrådte i samsvar med synet i denne komite, når vi stillet et slikt forslag, og ønsket en noe omhyggeligere behandling av et dokument. Jeg går ut fra at det i løpet av en ukes tid vil foreligge et resultat i London i dette spørsmål, og det vil da vise seg hvilke problemer som reiser seg.

Det var dette jeg tror det er nødvendig og hensiktsmessig å redegjøre for fra militær side i tilslutning til det utenriksministeren sa her.

Formannen: Jeg takker forsvarsministeren for den redegjørelse vi har fått. Det blir naturligvis anledning nå for de tilstedeværende medlemmer av Stortinget til å rette spørsmål eller drøfte visse sider som her er reist.

Watnebryn: Er Hellas' og Tyrkias styrker tatt med i det bilde som danner grunnlag for den behovsprøving som er gjort, og er også de styrker som Sverige og Jugoslavia disponerer, tatt med i bildet?

Statsråd Hauge: Når det gjelder Hellas og Tyrkia, har hverken Standing Group eller Rådet eller 12-mannskomiteen tatt de problemer opp ennå, slik at disse studier er gjort på det gamle grunnlag, om man vil. Jeg tror imidlertid at vi fra vår side ikke må vente oss at bildet vil bli særlig forandret, i all fall ikke til vår gunst, om man inkluderer Hellas og Tyrkia. Det strategiske bilde vil formodentlig komme til å bli bedre avbalansert, men jeg vil ikke tro at selve behovet eller styrketallene vil komme til å bli særlig påvirket av det. Men det er bare min personlige gjetning.

Når det gjelder Sverige, vil jeg gjerne si at studiene for Nord-Europa er basert på at Sverige vil verge sin nøytralitet, altså vil forsvare seg mot det eneste tenkelige angrep, et angrep fra Sovjet-Samveldet, med nebb og klør, med de krefter det råder over. Med andre ord at de svenske stridskrefter indirekte også står for en betydelig del av Nord-Europas forsvar. Det er videre kalkulert med at Sverige kan ha den og den evne til å føre en kamp, om det blir angrepet. Hele Sveriges situasjon er således tatt med i den utstrekning det har vært muligheter for å vurdere det, uten et direkte samarbeid med Sverige selv.

Formannen: Jeg har fått et notat fra hr. Wright, som ber om å få komme tilbake til pålegget om absolutt taushet med hensyn til de styrkeoppgaver forsvarsministeren har gitt.

Wright: Jeg har sittet og tenkt litt på dette. Flere av de oppgaver forsvarsministeren ga, er jo kjente ting. Jeg har lest om den i flere militære fagtidsskrifter, og i foredrag jeg har holdt i lukkede møter i høst har jeg selv omtalt flere av de oppgavene.

Vi vet jo fra tidligere at alt som forhandles i denne komite er belagt med absolutt taushet, og i dette tilfelle innprentes det spesielt, men forbudet kan vel ikke gå så langt at medlemmene av denne komite heller ikke har adgang til å omtale ting som står i et tidsskrift.

Jeg ville gjerne ta dette frem her. Jeg er bedt om å holde et lignende foredrag i begynnelsen av januar, og det har jeg sagt ja til. Det er også et lukket møte, og spesielt de sjøstridskrefter Russland har, har jeg tenkt å omtale eller ihvertfall å nevne der. Men hvis komiteen mener at det er forferdelig uheldig at jeg som medlem av denne komite omtaler slikt, skal jeg naturligvis avholde meg fra å gjøre det. Men de oppgaver jeg har tenkt å gi, har jeg lest vesentlig i engelske og delvis i svenske fagtidsskrifter.

Statsråd Hauge: Det spørsmål husker jeg at komiteens medlem hr. Friis har reist her en gang tidligere. Hr. Friis leser jo meget i mange aviser. Han reiste da spørsmålet slik, om man i og for seg skulle bli nødt til å tie stille med noe, hvis de tilsvarende problemer var berørt her i komiteen. Det var da komiteens syn på det

problem at ethvert medlem selvfølgelig har den fulle adgang til å benytte artikler og omtale det han har sett i tidsskrifter, men man kan ikke gi det en særlig grad av pålitelighet ved å si at dette er bekreftet av hva man kjenner fra behandlingen i et hemmelig møte. Det kan altså ikke refereres som annet enn det det er.

Wright: Jeg har pleid, nettopp fordi jeg er medlem av denne komite, å sitere, når jeg kommer til slike oppgaver. Men jeg tar det frem her, fordi jeg kan forstå at det muligens kan oppfattes som galt at jeg, som medlem av komiteen, gir slike oppgaver.

Statsråd Hauge: Jeg tror ikke det er mulig å gå så langt som til å sette munnkurv på medlemmene, fordi man tvert imot gjerne vil at medlemmene av denne komite skal spre sikre opplysninger, uten hvilke ingen kan bedømme disse ting, om man der gjør et skjønnsomt utplukk av avisene, slik at man vet at det man sier er noenlunde riktig, kan det ikke være noe galt i det.

Formannen: Jeg er enig i at det å benytte ting som man leser i avisene eller i tidsskrifter ikke kan være forbudt et medlem av denne komite, men da må man oppgi sin kilde.

Wright: Jeg ville bare ha nevnt det for komiteen, for å reservere meg i fremtiden.

Kjøs: Det er et spørsmål jeg gjerne ville få gjøre om en ting som jeg tror er av stor betydning for begge komiteer, men som kanskje særlig er av interesse for militærkomiteen under behandlingen av forskjellige saker, og det er om det er Regjeringens hensikt å foreslå vår brigade i Tyskland tatt hjem til Norge og i tilfelle fra hvilket tidspunkt. Jeg vet ikke om man kan svare på det spørsmål på det nåværende tidspunkt?

Statsråd Hauge: Jeg kan ikke uttale meg på Regjeringens vegne, for vi har ikke formelt drøftet spørsmålet om hjemføring av brigaden. Men jeg tror ikke statsministeren vil ha noe imot at jeg sier hva der i øyeblikket ser ut til å være den rimelige løsning sett ut fra Forsvarsdepartementets viden i øyeblikket.

Ettersom de tyske styrker blir bygget opp, vil situasjonen i Tyskland bli forandret. Derfor vil behovet for en norsk dekningsstyrke dernede ikke være det samme som før. Samtidig er det klart at som et ledd i forsvarsplanen er det et behov for styrker i Norge som gjør det naturlig å trekke hjem den norske brigade så snart man kan skaffe muligheter for å huse den her hjemme. Jeg tror ikke at det vil være forsvarlige bekvemmeligheter for en brigade i Norge før 1953, slik at en tilbaketrekning formodentlig bør skje en eller annen gang i 1953.

Kjøs: Jeg takker for opplysningen og vil si at jeg er helt enig i de synsmåter forsvarsministeren ga uttrykk for. Jeg vil bare legge til at jeg gjerne skulle se at man

nådde så langt at man kunne ta den hjem høsten 1952, men det kan være mulig at det ikke går an.

Statsråd Hauge: Hvis vi f.eks. skulle være kommet så langt at vi har fått ferdig et rimelig brigadeområde i Nord-Norge, som blir det første stedet vi prøver å få ferdig, så ville min vurdering falle sammen med hr. Kjøs'.

Wright: Det var mange interessante ting som kom frem i forsvarsministerens redegjørelse, kanskje litt for mange til at man var i stand til å absorbere alt med en gang, men jeg vil gjerne få spørre forsvarsministeren om min oppfatning på ett punkt var riktig. Sjefen i Atlanterhavskommandoen for Marinen er ikke oppnevnt. Under ham sorterer admiral Brind, er det ikke så?

Statsråd Hauge: Nei.

Wright: Hvem skal avgi bl.a. flåtestyrkene til Nord-kommandoen, altså til admiral Brind?

Statsråd Hauge: Det eksisterer i øyeblikket en regional planleggende gruppe for det Nordatlantiske Havområde, hvor vi er representert. Oppgaven er å omforme den planleggende gruppen til en kommando, på samme måte som vi gjorde det i Europa tidligere. Sjefen vil da være ansvarlig for i det vesentlige følgende oppgaver: Han vil ha hele ansvaret for opprettholdelsen av forsyningslinjene over Atlanterhavet. Han vil også være ansvarlig for utnyttelsen av flåte- og flystridskreftene, om man vil, i offensiv øyemed etterat man er angrepet, og for å hjelpe kommandoen i Europa. Men hele *denne* organisasjonen består altså som en parallell organisasjon til Eisenhowers organisasjon. Den øverste flåtesjef for Atlanterhavet vil ha under seg en sjef for det østlige Atlanterhav, han vil være en engelskmann, og han vil komme til å sitte i Liverpool, hvis jeg ikke tar feil. Han vil formodentlig være identisk med admiral Vian? Han vil med andre ord under denne felles sjef være ansvarlig for å løse de sjømilitære oppgaver i det østlige Atlanterhav. Han vil samarbeide med Brind, men Brind vil ikke være under ham. Brind vil være under Eisenhower og ikke under Vian. De sjøstridskrefter som Brind vil få til rådighet, vil utgå fra to kilder. De større grupperinger av hangarskip og kraftige flåtestridskrefter vil utgå fra Vian og kommer i gitt tilfelle under en operativ kontroll av Brind, når de støtter ham. Fartøyer så som minesveipere som inngår i lokale oppgaver, vil utgå fra British Home Section og bli overført til Brind den veien. Dette er tankegangen som det hele bygger på. Mere i detalj der tror jeg ikke det er mulig å gå.

Wright: I dette øyeblikk har altså admiral Brind ikke noe annet enn den danske og den norske marine som han skal disponere?

Statsråd Hauge: Han har ikke det heller. Han har en kommandokjerne og selv våre styrker vil bare bli overført til ham i krigstilfelle, på samme måte som det vil bli overført styrker til ham fra andre. Men når vi har vært så opptatt av dette med havområdene, er det fordi man må se det klart i øynene at det er disse sjømilitære sjefene innenfor Atlanterhavspakten som vil organisere hovedtyngden av hele vår sjømilitære og sjøluftmilitære makt. Det er en veldig viktig sak for oss.

Selvik: Jeg vil gjerne få komme tilbake til det spørsmålet som hr. Moseid nevnte sist, om Heimevernet, og om det, når det blir tilrådet å holde inne en divisjon, er blitt tillagt noen verdi som kuppberedskap, slik som vi for vår del har regnet med. – I det hele tatt om det har vært noen vurdering der. Vi har jo lagt betydelig vekt på at Heimevernet skulle representere en ganske stor kuppberedskap, men vi må kanskje til å omvurdere det, hvis det ikke blir anerkjent eller tillagt noen betydning.

Statsråd Hauge: Det er etter mitt skjønn ikke nødvendig for oss, eller på noen måte riktig av oss, å foreta noen omvurdering. Det man må si, er at der trengs et minimum av oppsatte feltstyrker som på noenlunde like fot skal kunne møte en fientlig feltstyrke, og der kreves bak disse styrker et lokalt forsvar, hvor selve livskjernen vil være Heimevernet. Vi håper at vi kan få en sammenslåing av Heimevern og Hærens lokalforsvar ellers. Begge elementer i organisasjonen er vitale.

Når vi snakker så meget om feltavdelingene her, er det fordi at dem har vi ikke ennå. Heimevernssiden er hos oss vel tatt hånd om, mens derimot selve denne kjernen av oppsatte, kampklare avdelinger i felthæren er det nye. Man vil ikke få en eneste militær sakkyndig i hele verden til å si at et heimevern kan møte feltoppsatte avdelinger – eller rettere sagt, om man har et angrep med tre divisjoner, kan man ikke møte det med heimevernet *alene*, da må man ha en kjerne av feltstyrker som kan møte det.

Watnebryn: Det man kan si, er vel at man i noen grad om enn ikke i høy grad, erkjenner at Heimevernet kan ha sin betydning som tillegg til de aktive styrker, ikke som noe alternativ.

Statsråd Hauge: Ja nettopp. Det trengs altså begge deler. Men om vi, for å ta det tankeeksperiment, hadde sagt at i denne situasjon trenger vi *ikke* Heimevernet og lokalforsvaret. Vi vil ikke legge så meget i det – da ville de sakkyndige si: Nei, er dere gale; det har ikke vært meningen. – Men Heimevernet kan altså ikke erstatte en kjerne av feltoppsatte avdelinger.

Selvik: Men hvis vi ikke hadde hatt Heimevernet, da ville kravene til oppsatte avdelinger blitt større.

Statsråd Hauge: Da ville kravene til Heimevernet ha meldt seg.

Natvig Pedersen: Den sammenlignende vurdering av atomvåpenet i Øst og Vest som er gitt her i forholdsvis bestemte former, bygger den på noenlunde sikre kunnskaper om Sovjet-Samveldets atomvåpen, eller bygger den bare på gjetninger?

Statsråd Hauge: Det er nesten ingen som vet noe som helst om Sovjet-Samveldet, så forsåvidt må det jo bestandig være vurderinger som innebærer et moment av gjetning. Men dette at det i øyeblikket eksisterer en overveldende overlegenhet i atomvåpen og i strategiske bombefly, det tror jeg nok at komiteen kan regne for mer enn en gjetning. Det er i all fall den beste vurdering som Atlanterhavspakten har. At også det relative forsprang vil komme til å bli redusert over de kommende år, tror jeg også komiteen kan regne med som mer enn gjetning. I og med at Sovjet-Samveldet bygger opp sitt atomvåpen over et bestemt minimum, vil disse forferdelige våpen i kraft av sin destruktive evne komme til å redusere betydningen av overlegenheten.

Formannen: Dette blir det siste møte i denne komite i år. Jeg vil få lov å takke for samarbeidet i den sesjon vi nå har gjennomgått.

Denne komite står på mange måter i en særstilling sammenlignet med de andre komiteer. Vi har viktige ting å drøfte og ta bestemmelse om, men vi har ikke den uenighet om sakenes løsning som vi har i mange andre komiteer. Det konstaterer jeg med glede. Samarbeidet mellom Regjeringen og denne komite har den hele tid så lenge jeg har vært her, vært det mest ideelle. Vi takker for dette, og jeg ønsker at det også må kunne fortsette når vi kommer over i et nytt år og en ny sesjon.

Møtet hevet kl. 14.00.